

Bryssel 31.1.2013
COM(2013) 37 final

VIHREÄ KIRJA

HYVÄN KAUPPATAVAN VASTAISISTA KÄYTÄNNÖISTÄ YRITYSTEN VÄLISESSÄ ELINTARVIKE- JA NON-FOOD-TOIMITUSKETJUSSA EUROOPASSA

(ETA:n kannalta merkityksellinen teksti)

Sisällysluettelo

1.	JOHDANTO	3
2.	HYVÄN KAUPPATAVAN VASTAISTEN KÄYTÄNTÖJEN MÄÄRITELMÄ	6
2.1.	Hyvän kauppatavan vastaisten käytäntöjen käsite	6
2.2.	Esimerkkejä hyvän kauppatavan vastaisista käytännöistä	8
2.3.	Hyvän kauppatavan vastaisten käytäntöjen mahdolliset vaikutukset	9
3.	HYVÄN KAUPPATAVAN VASTAISIA KÄYTÄNTÖJÄ KOSKEVA LAINSÄÄDÄNTÖ	11
3.1.	Kansallisen tason lainsäädännön hajanaisuus	11
3.2.	EU:n tasolla tarjottava suoja hyvän kauppatavan vastaisia käytäntöjä vastaan.....	14
4.	HYVÄN KAUPPATAVAN VASTAISIA KÄYTÄNTÖJÄ KOSKEVIEN SÄÄNTÖJEN TÄYTÄNTÖÖNPANO	17
4.1.	Kansallisen tason täytäntöönpanojärjestelmät	17
4.2.	EU:n tason täytäntöönpanojärjestelmät.....	18
5.	HYVÄN KAUPPATAVAN VASTAISTEN KÄYTÄNTÖJEN TYYPIT	19
5.1.	Epäselvät sopimusehdot	19
5.2.	Kirjallisten sopimusten puuttuminen	20
5.3.	Sopimukseen tehtävät takautuvat muutokset.....	20
5.4.	Hyvän kauppatavan vastainen kaupallisen riskin siirto	20
5.5.	Tietojen käyttö hyvän kauppatavan vastaisesti	21
5.6.	Liikesuhteen päättäminen hyvän kauppatavan vastaisesti	21
5.7.	Alueelliset toimitusrajoitukset	22
5.8.	Hyvän kauppatavan vastaisten käytäntöjen yhteiset piirteet.....	23
6.	YLEISIÄ HUOMAUTUKSIA.....	24
7.	JATKOTOIMET	24

1. JOHDANTO

Yritysten välinen toimitusketju on tärkeässä asemassa Euroopan talouden kannalta. Se kanavoi tuotteita ja palveluita toimittajilta kuluttajille ja vaikuttaa suoraan talouskasvuun ja työllisyyteen. Vähittäispalveluiden osuus EU:n BKT:sta on 4,3 prosenttia, EU:n työntekijöistä 8,3 prosenttia (alalla on 18,7 miljoonaa työntekijää) ja EU:n pk-yrityksistä 17 prosenttia.¹ Ne huolehtivat muilta talouden aloilta, kuten maatalouden, tehdasteollisuuden, logistiikan ja tietotekniikkapalveluiden aloilta, peräisin olevien tavaroiden ja palveluiden jakelusta kuluttajille.

Tässä vihreässä kirjassa tarkastellaan yritysten välistä elintarvikkeiden ja muiden kuin elintarviketuotteiden (non-food-tuotteiden) toimitusketjua, joka on yritysten tai yritysten ja viranomaisten välisten liiketapahtumien muodostama ketju, joka johtaa pääasiassa suurelle yleisölle henkilökohtaiseen tai kotitalouskulutukseen tai -käyttöön tarkoitettujen tavaroiden toimitukseen. Toimitusketjussa on monia toimijoita (tuottajia, jalostajia ja jakelijoita), jotka kaikki vaikuttavat kuluttajan maksamaan lopulliseen hintaan. Tämä vaikutus vaihtelee asianomaisen elintarvikkeiden ja non-food-tuotteiden alasektorin mukaan. Hyvin toimiva yritysten välinen toimitusketju on keskeinen tekijä kyseisien alojen taloudellisen potentiaalın maksimoimisessa.

Yritysten välisessä elintarvikkeiden ja non-food-tuotteiden toimitusketjussa on tapahtunut kahden viime vuosikymmenen aikana huomattavia muutoksia, joihin on taloudellisia, yhteiskunnallisia ja demografisia syitä. Keskittymisen lisääntyminen ja vertikaalinen yhdentyminen EU:n tasolla ovat aiheuttaneet rakenteellisia muutoksia yritysten välisessä elintarvike- ja non-food-toimitusketjussa. Markkinoille on ilmaantunut kansainvälisiä vähittäiskauppiaiden ostoliittymiä, jotka tavoittelevat hankinnoissaan mittakaavasäästöjä suuremman ostovoiman myötä. Vähittäiskauppiaiden omien tuotemerkkien yleistymisen on muuttanut eräät kauppiat toimittajiansa suoriksi kilpailijoiksi. Näyttää siltä, että pienellä joukolla suhteellisen vahvoja toimitusketjun toimijoita on huomattavaa neuvotteluvaltaa.

Mainitut tekijät saattavat joissakin tapauksissa johtaa hyvän kauppatavan vastaisiin käytäntöihin yritysten välisessä elintarvikkeiden ja non-food-tuotteiden toimitusketjussa. Hyvän kauppatavan vastaiset käytännöt ovat käytäntöjä, jotka poikkeavat jyrkästi hyvästä kaupallisesta käytänteestä ja ovat vastoin kunniallista ja vilpittöntä kaupankäyntiä. On tyypillistä, että vahvempi osapuoli noudattaa epävakaaassa tilanteessa hyvän kauppatavan vastaisia käytäntöjä suhteessa heikompaan osapuoleen. Kuka tahansa yritysten välisen suhteen osapuoli voi noudattaa tällaisia käytäntöjä missä tahansa toimitusketjun vaiheessa.

EU:n tasolla hyvän kauppatavan vastaisista käytännöistä keskusteltiin EU:n elintarvikealalla ensimmäistä kertaa vuonna 2009, kun kuluttajahinnat nousivat maataloustuotteiden hintapiikkien seurauksena. Markkinoiden puutteellisen avoimuuden, neuvotteluvoiman epätasaisen jakautumisen ja kilpailuvastaisten käytäntöjen ilmoitettiin johtaneen markkinoiden vääristymiin, jotka saattavat vaikuttaa kielteisesti koko elintarvikeketjun kilpailukykyyn. Tämän vuoksi oli tarpeen arvioida elintarvikeketjun toimivuutta. Komissio

¹ Eurostat, 2010.

katsoi, ettei kuluttajille tarjottu riittävän oikeudenmukaisia ehtoja tuotevalikoiman ja hintojen osalta, ja välittäjien, elintarvikkeita jalostavien teollisuusyritysten ja vähittäiskauppioiden katsottiin kaventavan maataloustuottajien katteita.² Elintarvikeketjun suorituskyky vaikuttaa EU:n kansalaisten jokapäiväiseen elämään, koska noin 14 prosenttia kotitalousmenoista aiheutuu elintarvikkeista³, ja lisäksi se vaikuttaa toimintaan monilla talouden aloilla, kuten maataloudessa, elintarviketeollisuudessa ja vähittäiskaupassa. Elintarvikkeiden reaali hinnat nousivat yli 3 prosenttia jo pelkästään vuonna 2008⁴, mikä heikensi ostovoimaa ja kuluttajien luottamusta. Elintarvikkeiden hinnoista onkin tullut yleisen hintainflaation pääasiallisia aiheuttajia. Elintarvikeketjun toiminnan parantamista käsittelevän korkean tason foorumin alaisuuteen perustettiin tämän vuoksi vuonna 2010 yritysten välisiä sopimusjärjestelyitä käsittelevä asiantuntijaryhmä ratkaisun löytämiseksi tähän ongelmaan. Asiantuntijaryhmä vahvisti vuonna 2011 periaatteet, jotka koskevat hyvän kauppataivan vastaisia ja sen mukaisia käytäntöjä elintarvikeketjussa muodostetuissa vertikaalisissa suhteissa, ja antoi esimerkkejä niistä. Kaiken kaikkiaan 11 organisaatiota⁵, jotka edustavat Euroopan elintarvikeketjun etuja, on hyväksynyt periaatteet. Vuonna 2012 ryhmä työsti täytäntöönpanomekanismia. Huolimatta tästä yhteistyöstä ehdotetulla järjestelyllä ei ole onnistuttu yksilöimään tehokkaita korjaustoimenpiteitä, joita toteutettaisiin periaatteiden noudattamatta jättämisen vuoksi, eikä se saanut taakseen koko toimitusketjun edustajien tukea korkean tason foorumin 5. joulukuuta 2012 pidettyyn kolmanteen kokoukseen mennessä. Näistä 11 organisaatiosta kahdeksan⁶ on kuitenkin ilmoittanut aikovansa aloittaa hyvän kauppataivan mukaisia käytäntöjä koskevien periaatteiden täytäntöönpanon vapaaehtoisuuden pohjalta vuoden 2013 alkupuolella. Sidosryhmissä pyritään samaan aikaan löytämään kompromissiratkaisu tämän alakohtaisen lähestymistavan avulla. Komissio kehottaa kaikkia sidosryhmiä pyrkimään asiasta sopimukseen seuraavien kuukausien aikana. Komissio on myös jatkanut korkean tason foorumin toimeksiantoa 31. joulukuuta 2014 saakka⁷ ja seuraa jatkuvasti elintarvikeketjun kehitysnäkymiä toteuttaakseen tähänastisiin saavutuksiin perustuvia jatkotoimia.

Komission yksiköt alkavat samanaikaisesti arvioida eri toimintavaihtoehtojen vaikutuksia ratkaisun löytämiseksi hyvän kauppataivan vastaisia käytäntöjä koskevaan ongelmaan. Vaikutustenarvioinnissa tarkastellaan myös sitä, voidaanko tähän ongelmaan puuttua paikallisesti vai tarvitaanko EU:n tason ratkaisua. Tämä lähestymistapa mahdollistaa korkean tason foorumin elintarvikealalla saavuttamien tulosten jatkohyödyntämisen, samalla kun voidaan ottaa huomioon kaikki mahdolliset ratkaisut itsesääntelystä lainsäädäntöön. Komissio aikoo ehdottaa vaikutustenarvioinnin perusteella aiheellisia jatkotoimia vuoden 2013 jälkipuoliskolla.

² *Toimivampi elintarvikeketju Eurooppaan*, KOM(2009) 591, 28.10.2009.

³ Eurostat, 2012.

⁴ Ks. edellinen alaviite.

⁵ AIM, CEJA, CELCAA, CLITRAVI, Copa Cogeca, ERRT, EuroCommerce, Euro Coop, FoodDrinkEurope, UEAPME ja UGAL.

⁶ AIM, CELCAA, ERRT, EuroCommerce, Euro Coop, FoodDrinkEurope, UEAPME ja UGAL.

⁷ 30 päivänä heinäkuuta 2010 tehdyn päätöksen muuttamisesta sen sovellettavuuden sekä elintarvikeketjun toiminnan parantamista käsittelevän korkean tason foorumin kokoonpanon osalta 19 päivänä joulukuuta 2012 annettu komission päätös 2012/C 396/06, EUVL C 396, 21.12.2012, s. 17.

Hyvän kauppatavan vastaisia käytäntöjä on tarkastelu monissa kyselyissä ja tutkimuksissa useassa eri jäsenvaltiossa.⁸ Euroopan kilpailuviranomaisten verkoston raportissa⁹ vahvistettiin, että monet kansalliset kilpailuviranomaiset kokevat hyvän kauppatavan vastaiset käytännöt ongelmallisiksi elintarvikealalla.

Laajemmin tarkasteltuina hyvän kauppatavan vastaisten käytäntöjen väitetään haittaavan elintarvikealan lisäksi myös muiden alojen toimintaa. Tämä vihreä kirja edistää tietojen keräämistä tästä ongelmasta, joka voi johtua monista tekijöistä. Ensimmäinen niistä on elintarvikkeiden ja non-food-tuotteiden vähittäiskaupan kehittyminen kohti monitoimimyyntipisteitä, mikä tarkoittaa sitä, että valtaosa vähittäiskauppiaista toimittaa elintarvikkeita, kotitaloustarvikkeita ja muita tuotteita saman johdon alaisuudessa ja samoin ehdoin ja edellytyksin. Lisäksi se, että eräät suurimmista valmistajista tuottavat elintarvikkeita ja myös muuntotyypisiä tavaroita, kuten pesuaineita, kosmetiikkaa, hygieniatuotteita jne., ja se, että joidenkin tuotemerkkien merkitys on korostunut, voivat myös vaikuttaa toimittajan ja vähittäiskauppiiaan väliseen suhteeseen. Hyvän kauppatavan vastaisia käytäntöjä on havaittu monilla aloilla, kuten huonekalu- tai tekstiilialoilla.¹⁰ Vaatetuslalla vuonna 2007 julkaistussa selvityksessä EU:n vaatetusketjun liikesuhteista yksilöitiin yhdeksän hyvän kauppatavan vastaisiksi katsottua käytäntöä valmistajien ja vähittäiskauppiaiden välillä. Näitä olivat muun muassa vähittäiskauppiiaan myyninedistämiskustannusten automaattinen veloittaminen, maksupalautukset, viivästyneet maksut, myymättä jääneiden tavaroiden palauttaminen, toimitussuhteen äkillinen päättäminen ja näytteisiin liittyvien innovatiivisten ideoiden hyödyntäminen.¹¹

Komission vähittäismarkkinoiden seurantakertomuksessa¹² mainittiin hyvän kauppatavan vastaisten käytäntöjen ilmaantuminen monille vähittäiskaupan aloille. Myös Euroopan parlamentti on pannut merkille tarpeen mennä maatalouden elintarviketeollisuutta pidemmälle ja vaatinut komissiota toteuttamaan asiaa koskevia toimia.¹³ Ensimmäisessä sisämarkkinoiden toimenpidepaketissa¹⁴ komissio ilmoitti aikovansa käynnistää aloitteen liikesuhteissa noudatettavien hyvän kauppatavan vastaisten käytäntöjen torjumiseksi. Tämän ongelman olemassaolo on lisäksi vahvistettu monissa viimeaikaisissa yrityskuulemisissa.¹⁵

⁸ Näitä ovat Bulgaria, Tšekki, Suomi, Ranska, Saksa, Irlanti, Italia, Liettua, Puola, Portugali, Romania, Slovenia, Espanja ja Yhdistynyt kuningaskunta.

⁹ Kilpailuviranomaisten verkoston raportti *Competition law enforcement and market monitoring activities by European competition authorities in the food sector*, toukokuu 2012, s. 116–120.

¹⁰ *Business relations in the EU clothing chain: from industry to retail and distribution*. Bocconi University. ESSEC Business School. Baker & McKenzie. 2007, s. 124.

¹¹ *Business relations in the EU clothing chain: from industry to retail and distribution*, s. 126.

¹² *Kaupan ja jakelun markkinaseuranta – Kaupan ja jakelun alan sisämarkkinoiden tehokkuuden ja oikeudenmukaisuuden lisääminen vuoteen 2020 mennessä*, KOM(2010) 355, 5.7.2010.

¹³ Euroopan parlamentin päätöslauselma kaupan ja jakelun alan tehokkuuden ja oikeudenmukaisuuden lisäämisestä (2010/2109(INI), 5. heinäkuuta 2011.

¹⁴ Sisämarkkinoiden toimenpidepaketti. 12 viputekijää kasvun vauhdittamiseksi ja luottamuksen lisäämiseksi – ”Yhdessä uuteen kasvuun”, KOM(2011) 206, 13.4.2011.

¹⁵ Hyvän kauppatavan vastaisia käytäntöjä koskeva jäsenvaltioiden kyselytutkimus; kilpailuviranomaisten verkoston raportti *Competition law enforcement and market monitoring activities by European competition authorities in the food sector*, toukokuu 2012, s. 117; eurooppalainen yrityspaneeli: kuuleminen harhaanjohtavasta ja vertailevasta mainonnasta annetusta direktiivistä 2006/114/EY sekä yrityksiin kohdistuvista sopimattomista kaupallisista menettelyistä.

Hyvän kauppataivan vastaiset käytännöt saattavat vaikuttaa haitallisesti EU:n talouteen ja erityisesti yritysten väliseen elintarvikkeiden ja non-food-tuotteiden toimitusketjuun. Ne saattavat vaikuttaa yritysten, myös pk-yritysten, investointi- ja innovaatiokykyyn. Lisäksi hajanaisten kansallisten sääntöjen voimassaolo voi muodostaa lisäesteen valtioiden rajat ylittävälle hankinnoille ja jakelulle sisämarkkinoilla.

Tämä vihreä kirja sisältää alustavan arvioinnin ongelmista, joita aiheutuu hyvän kauppataivan vastaisista käytännöistä yritysten välisissä suhteissa elintarvikkeiden ja non-food-tuotteiden toimitusketjussa, ja ongelmista, jotka liittyvät hyvän kauppataivan vastaisten käytäntöjen torjuntaa koskevien kansallisten sääntöjen soveltamisen tehokkaaseen täytäntöönpanoon. Lisäksi tarkastellaan näiden ongelmien vaikutuksia sisämarkkinoihin. Vihreän kirjan tavoitteena on järjestää kyseistä arviointia koskeva sidosryhmien kuuleminen, kerätä tietoa ja yksilöidä tarvittaessa mahdolliset tähän ongelmaan kohdistettavat jatkotoimet.

Toimitusketjun parempi toimivuus edistäisi taloudellisen yhdentymisen viemistä pitemmälle, hyvän kauppataivan vastaisista käytännöistä johtuvien merkittävien puutteiden poistamista sisämarkkinoilta ja kyseisten puutteiden torjuntaa koskevien kansallisten sääntöjen yhdenmukaistamista. Tämä edistäisi EU:n laajempaa tavoitetta: muuttumista älykkäämmäksi, kestävämmäksi ja osallistavammaksi taloudeksi vuoteen 2020 mennessä.

2. HYVÄN KAUPPATAIVAN VASTAISTEN KÄYTÄNTÖJEN MÄÄRITELMÄ

2.1. Hyvän kauppataivan vastaisten käytäntöjen käsite

Sopimusvapaus on jokaisen yritysten välisen suhteen kulmakivi markkinataloudessa. Sopimuspuolten olisi kyettävä laatimaan tarpeitaan mahdollisimman hyvin vastaavia sopimuksia. Tämä koskee erityisesti sopimusta edeltävissä neuvotteluissa noudatettavia hyvän kauppataivan vastaisia käytäntöjä, jotka siirretään edelleen sopimusehtoihin. Saadakseen keskinäistä hyötyä tästä sopimusvapaudesta, sopimuspuolten on kyettävä käymään konkreettisia neuvotteluita sopimusehdoista. Tilanteissa, joissa toinen sopimuspuolista on vahvemmassa neuvotteluasemassa, kyseinen sopimuspuoli saattaa sanella yksipuolisesti ehtoja heikommalle sopimuspuolelle ja muokata liikesuhdetta liiallisesti ajaakseen vain omia taloudellisia etujaan. Kyseinen sopimuspuoli saattaa käyttää muun muassa huomattavan epätasapuolisia ehtoja eikä neuvottele niitä yksilöllisesti vahvan neuvotteluasemansa vuoksi. Tällaisissa tilanteissa heikompi sopimuspuoli ei välttämättä pysty hylkäämään yksipuolisesti saneltuja epäedullisia ehtoja, koska se pelkää sopimuksen menettämistä tai jopa liiketoimintansa päättymistä. Tällaiset epätasapuoliset neuvotteluasemat voivat johtua monista eri tekijöistä, esimerkiksi huomattavasta erosta sopimuspuolten suhteellisessa koossa tai liikevaihdossa, taloudellisesta riippuvuudesta tai toiselle sopimuspuolelle jo aiheutuneista mittavista kustannuksista (esim. korkeista alkuinvestoinneista).

On tyypillistä, että vahvempi sopimuspuoli noudattaa epävakaa tilanteessa hyvän kauppataivan vastaisia käytäntöjä suhteessa heikompaan sopimuspuoleen, joka ei usein kykene luopumaan epätasapuolisesta suhteesta ja vaihtamaan toiseen liikekumppaniin muutoksesta aiheutuvien kustannusten tai vaihtoehtoisen sopimuspuolen puuttumisen vuoksi. On tärkeää huomata, että epävakaa tilanne voi vallita kummalla tahansa yritysten välisen suhteen puolella. Sekä vähittäiskauppiat että toimittajat voivat kärsiä hyvän kauppataivan vastaisista käytännöistä. Tällaiseen tilanteeseen voivat joutua esimerkiksi maataloustuottajat, joilla on usein rajalliset mahdollisuudet valita tuotantonsa ostavat liikekumppanit ja jotka eivät monien

tavaroiden ominaispiirteiden vuoksi ehkä pysty varastoimaan tuotantoon pitempiä jaksoja saadakseen paremmat ostoehdot.

Hyvän kauppataivan vastaisia käytäntöjä ovat muun muassa riittämättömien tietojen antaminen sopimusehdoista, maksujen periminen tavaroista tai palveluista, jotka ovat arvottomia sopimuspuolelle, yksipuoliset tai takautuvat muutokset sopimusehdoissa, fiktiivisistä palveluista perityt maksut ja sopimuspuolten estäminen tekemästä hankintoja muista jäsenvaltioista. Tämä johtaa sisämarkkinoiden jakamiseen alueellisin perustein.

Hyvän kauppataivan vastaisia käytäntöjä voi ilmetä missä tahansa yritysten välisen suhteen vaiheessa. Niitä voidaan käyttää sopimusneuvotteluissa, ne voivat olla osa varsinaista sopimusta tai niitä voidaan määrätä sopimuksenteon jälkeisessä vaiheessa (esim. sopimukseen tehtävät takautuvat muutokset).

Kun sopimus on tehty, hyvän kauppataivan vastaisissa käytännöissä voi olla kyse hyvän kauppataivan vastaisten ehtojen soveltamisesta. Ongelmia saattaa ilmaantua kuitenkin jopa silloin, kun sopimusehdot vaikuttavat molempien sopimuspuolten kannalta hyväksyttäviltä. Sopimukset eivät yleensä kata kaikkia sopimuspuolten käyttäytymisen osa-alueita sopimuksen täytäntöönpanovaiheessa, tai ne voivat olla niin monimutkaisia, että sopimuspuolet eivät ymmärrä täysin sopimusehtojen käytännön merkitystä. Sopimuspuolilla ei myöskään välttämättä ole samantasoisia tietoja liiketoimesta, mikä voi saada vahvemman sopimuspuolen toimimaan hyvän kauppataivan vastaisesti suhteessa heikompaan sopimuspuoleen. Pk-yritykset ovat yleensä heikommassa asemassa verrattuna suurempiin sopimuspuoliin, sillä niillä ei välttämättä ole asiantuntemusta, joka vaaditaan sovittujen ehtojen koko merkityksen arvioimiseksi.

Parhaalla mahdollisella tavalla toimivilla markkinoilla sopimuspuolten välinen luottamuspuola aiheuttaisi vaihtamisen toiseen liikekumppaniin. Korkeat vaihtokustannukset tai tällaisen mahdollisuuden puuttuminen luovat käytännössä toista sopimuspuolta suosivan neuvotteluaseman, joka voi kannustaa vahvempaa sopimuspuolta toimimaan hyvän kauppataivan vastaisesti.

Kyvyttömyys vaihtaa toiseen liikekumppaniin ja päättää liikesuhde on keskeinen tekijä hyvän kauppataivan vastaisten käytäntöjen kehittämisessä. Lisäksi heikompi sopimuspuoli pelkää usein, että valituksen tekeminen johtaisi kauppasuhteen päättymiseen. Tämän pelotteen vuoksi valitusten tekeminen on huomattavasti epätodennäköisempää. Pelko onkin yksi tärkeimmistä kysymyksistä, joita on tarkasteltava arvioitaessa täytäntöönpanojärjestelmän tarkoituksenmukaisuutta. Vaikuttaa esimerkiksi siltä, että 87 prosenttia toimittajista tyytyy pelkästään käymään keskusteluita asiakkaansa kanssa. Lähes kaksi kolmasosaa (65 prosenttia) toimittajista pidättäytyy toimimasta peläten kustotoimenpiteitä, ja puolet toimittajista epäilee julkisten oikeuskeinojen tehokkuutta.¹⁶ Äskettäin lähes kaikki toimittajat ja tuottajat, jotka oli kutsuttu toimittajien ja vähittäiskauppioiden suhteita Irlannin päivittäistavaramarkkinoilla käsittelevän Irlannin parlamentin valiokunnan kuultaviksi kertomaan yhteyksistään

¹⁶ Dedicated Research, *AIM-CIAA Survey on Unfair Commercial Practices in Europe*, maaliskuu 2011, saatavilla osoitteessa <http://www.dlf.no/filestore/CIAAIMSurveyonUCP-Europe.pdf>.

vähittäiskauppiaisiin, kieltäytyivät saapumasta kuultaviksi.¹⁷ Kootakseen asiaa koskevat tiedot valiokunta päätti käyttää luottamuksellisuuteen perustuvia suoria yhteyksiä.

Kysymykset:

- 1) *Hyväksyttkö edellä esitetyn hyvän kauppatavan vastaisten käytäntöjen määritelmän?*
- 2) *Tunnustetaanko hyvän kauppatavan vastaisten käytäntöjen käsite kotijäsenvaltioissanne? Jos vastaus on kyllä, kertokaa, millä tavalla.*
- 3) *Olisiko hyvän kauppatavan vastaisten käytäntöjen käsite mielestänne rajattava sopimusneuvotteluihin vai olisiko sen katettava myös sopimuksentekoa edeltävä ja sen jälkeinen vaihe?*
- 4) *Missä yritysten välisen vähittäiskaupan toimitusketjun vaiheessa hyvän kauppatavan vastaisia käytäntöjä voi esiintyä?*
- 5) *Mitä mieltä olette pelotteen merkityksestä? Yhdyttekö edellä esitettyyn arviointiin siitä? Perustelkaa.*

2.2. Esimerkkejä hyvän kauppatavan vastaisista käytännöistä

Hyvän kauppatavan vastaisia käytäntöjä on tarkasteltu monissa kyselyissä ja tutkimuksissa, joissa on usein keskitytty elintarvikealaan.

Yhdistyneen kuningaskunnan kilpailuviranomaisen vuonna 2008 toteuttamassa tutkimuksessa¹⁸, jonka aiheena oli päivittäistavaroiden tarjonta Yhdistyneessä kuningaskunnassa, yksilöitiin 52 käytäntöä, joista 26 *saattoi aiheuttaa toimittajien keskuudessa epävarmuutta tuloista tai kustannuksista liiallisten riskien siirtämisen tai toimittajille aiheutuvien odottamattomien kustannusten tuloksena*. Tällaisia käytäntöjä olivat takautuvat hintamukautukset, alennusten takautuva rahoittaminen tai muut käytännöt, jotka johtivat käytännössä aiemmin sovittujen toimitusjärjestelyiden mukauttamiseen.

Espanjan kilpailuviranomaisen raportissa toimittajien ja vähittäiskauppioiden välisistä suhteista elintarvikealalla¹⁹ yksilöitiin 18 käytäntöä valmistajien ja vähittäiskauppioiden välillä. Käytännöt jaettiin seuraaviin kolmeen ryhmään: i) kaupalliset maksut (esim. tuotteiden kuljettamisesta ja markkinoille saattamisesta veloittavat maksut), ii) maksuosuudet vähittäiskauppiiaan harjoittamiin liitännäistoimintoihin (esim. myyninedistämismaksut) ja iii) epätyypilliset maksut (esim. maksut, joiden valmistajat katsovat kuuluvan vähittäiskauppiiaan vastuulle).

¹⁷ *Parliamentary report on the Supplier-Retailer relationship in the Irish Grocery Market*, yritys-, kauppa- ja työllisyysvaliokunta, maaliskuu 2010, s. 19.

¹⁸ Kilpailuviranomaisen laatima asiakirja *Final Report of the supply of groceries in the UK market investigation*, 30. huhtikuuta 2008.

¹⁹ Comisión Nacional de la Competencia, *Report on the relations between manufacturers and retailers in the food sector*, lokakuu 2011

Irlannin parlamentin valiokunnan raportissa kiinnitetään huomiota väitteisiin, joiden mukaan eräät vähittäiskauppiat syyllistyvät vakaviin virheisiin, kiusaamiseen ja pelotteluun ja jopa laittomiin käytäntöihin toimittajia vastaan. Raportissa todetaan myös, että monet toimittajat olivat olleet vähittäiskauppioiden noudattamien käytäntöjen kohteina. Esimerkkinä voidaan mainita kohtuuttomien rahoitusosuusvaatimusten esittäminen, jos toimittajat olivat kieltäytyneet mukautumasta vähittäiskauppioiden vaatimuksiin.²⁰

2.3. Hyvän kauppataivan vastaisten käytäntöjen mahdolliset vaikutukset

Hyvän kauppataivan vastaisten käytäntöjen noudattaminen yritysten välisessä elintarvikkeiden ja non-food-tuotteiden toimitusketjussa voi vaikuttaa yrityksiin, mikä voi puolestaan kohdistaa haittavaikutuksia koko talouteen.

Hyvän kauppataivan vastaisten käytäntöjen vaikutuksia yritysten väliseen elintarvike- ja non-food-toimitusketjuun on vaikea mitata pääasiassa ongelman luonteen mutta myös mittausvaikeuksien vuoksi. Hyvän kauppataivan vastaisista käytännöistä sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä mahdollisesti aiheutuvien haittavaikutusten väitetään kuitenkin voivan ulottua myös investointi- ja innovaatiotoimintaan.²¹ Komissio käynnisti äskettäin tutkimukset elintarvikkeiden vähittäiskaupan valikoiman ja innovaatiotoiminnan kehittymisestä selvittääkseen, onko niissä tapahtunut muutoksia viime vuosina Euroopan unionin vähittäiskaupan alan nykyaikaistumisen ja keskittymisen seurauksena.

Kaupan ja jakelun markkinaseuranta koskevaan kertomukseen liittyvässä komission yksiköiden valmisteluasiakirjassa mainittiin esimerkkitapauksena iskukuumennettua maitoa koskeva tapaus Ranskasta, jossa *FranceAgrimerin* hallinnoiman *Observatoire des prix et des marges* -seurantakeskuksen mukaan tuottajahinnan (ei katteen) osuus iskukuumennetun maidon kuluttajahinnassa oli supistunut 32,2 prosentista 25,9 prosenttiin vuosina 2005–2009, mikä heikensi selkeästi tuottajien investointivalmiutta. Lisäksi komission tiedoannon *Toimivampi elintarvikeketju Eurooppaan*²² valmisteluasiakirjassa todetaan vuodet 2007–2009 kattavan jakson osalta, että analysoiduilla markkinoilla (esimerkiksi sianliha- ja maitotuotemarkkinat) hintojen siirtyminen maataloustuottajilta kuluttajille on ollut melko vähäistä ja epätasaista, mikä voi johtua osittain mahdollisista neuvotteluvoiman epätasaisuuksista ja/tai kilpailuvastaisista käytännöistä elintarvikeketjussa.

Monet hyvän kauppataivan vastaiset käytännöt voivat liittyä maksuseikkoihin, jotka ovat suoraan kytköksissä tapaan, jolla toimittajien, välittäjien ja vähittäiskauppioiden väliset hinnat jäsentyvät. Esimerkiksi Suomen kilpailuviranomaisten päivittäistavarakauppaa koskeva selvitys osoittaa, että 90 prosenttia selvitykseen vastanneista yrityksistä oli maksanut nk. markkinointirahoja, jotka olivat sidoksissa epämääräisiin etuuksiin. Markkinarahat olivat toisinaan edellytys kaupankäynnille, vaikka niistä ei koettu saatavan todellista hyötyä.²³

Hyvän kauppataivan vastaiset käytännöt voivat vaikuttaa haitallisesti investointi- ja innovaatiotoimintaan tulojen pienentymisen ja epävarmuuden vuoksi. Erityisesti takautuvasti

²⁰ Ks. alaviite 15.

²¹ Tämä on linjassa toimittajien havaintoja käsittelevän Dedicated Research -tutkimuksen tulosten kanssa. Kyseisen tutkimuksen mukaan hyvän kauppataivan vastaiset käytännöt vaikuttivat kielteisesti kustannuksiin (83 prosenttia vastaajista), myyntiin (77 prosenttia) ja innovaatiotoimintaan (40 prosenttia). Ks. alaviite 15.

²² SEC(2009) 1450.

²³ Kilpailuviraston päivittäistavarakauppaa koskeva selvitys I/2012, s. 119.

asetetut hyvän kauppatavan vastaiset ehdot voivat aiheuttaa liiketoiminnan suunnitteluun liittyvää epävarmuutta, mikä voi vähentää investointeja. Investoinnin tuotto prosenttilaskelmissa otetaan huomioon potentiaalisia riskejä koskeva arvio. Takautuvat muutokset tai tietojen käyttö hyvän kauppatavan vastaisesti voivat heikentää yritysten kykyä investoida, innovoida, laajentaa kapasiteettiaan tai kehittää uusia tuoteryhmiä. Tilanne olisi tämä esimerkiksi, jos toimittajille palautettuja myymättä jääneitä tavaroita ei maksettaisi, vaikka sopimusjärjestelyissä ilmoitettaisiin päinvastaista (esim. kausiluontoiset kotitaloustuotteet tai myyntiajaltaan rajoitetut tuotteet). Tämä aiheuttaa toimittajille tarpeettomia kustannuksia, ja se voi myös aiheuttaa epävarmuutta ja investointitoimintaan kohdistuvia kerrannaisvaikutuksia. Hyvän kauppatavan vastaisten käytäntöjen mahdolliset haittavaikutukset koskevat yritysten välisen elintarvikkeiden ja non-food-tuotteiden toimitusketjun kaikkia toimijoita, mutta niillä voi olla suhteettoman suuria vaikutuksia pk-yrityksiin, joilla ei useinkaan ole monimutkaisia sopimuksia koskevaa asiantuntemusta, joiden vaihtokustannukset ovat korkeammat, joilla on vähemmän liikesuhteita, jotka ovat haluttomampia käyttämään virallisia täytäntöönpanojärjestelmiä ja joilla on vähemmän tasapainottavaa vastavoimaa suhteessa vahvoihin kauppakumppaneihin.

Lisäksi väitetään, että hyvän kauppatavan vastaisilla käytännöillä voi olla kielteisiä vaikutuksia valtioiden rajojen yli käytävään kauppaan ja että ne voivat estää sisämarkkinoiden moitteetonta toimintaa. Toimittajat voivat esimerkiksi olla haluttomia käymään kauppaa ulkomaisten vähittäiskauppiaiden kanssa peläten joutuvansa hyvän kauppatavan vastaisten käytäntöjen kohteeksi vieraassa kansallisessa oikeusjärjestelmässä. Tämä ei luonnollisesti ole ainoa este. Se, missä laajuudessa sopimuksia tehdään valtioiden rajojen yli EU:n toimitusketjussa, vaihtelee jäsenvaltiosta toiseen sen mukaan, onko markkinoilla suuria vertikaalisesti yhdentyneitä vähittäiskauppiaita, kuinka suuri markkinaosuus verkkomyyjillä on, onko vähittäiskaupan alalla alasegmenttejä ja millaisessa asemassa tukkukauppiat ovat.²⁴ Riippumatta näistä seikoista hyvän kauppatavan vastaiset käytännöt voivat kuitenkin estää rajatylittävien suhteiden kehittymistä pääasiassa siksi, että niitä koskevien sääntöjen täytäntöönpano rajatylittävässä tilanteessa on vaikeaa.

Kysymykset:

- 6) *Missä laajuudessa ja kuinka usein hyvän kauppatavan vastaisia käytäntöjä esiintyy kokemuksenne mukaan elintarvikealalla? Missä kauppasuhteen vaiheessa ja millä tavalla niitä esiintyy yleisimmin?*
- 7) *Esiintyykö hyvän kauppatavan vastaisia käytäntöjä myös non-food-tuotteiden vähittäiskaupassa? Jos esiintyy, esittäkää konkreettisia esimerkkejä.*
- 8) *Onko hyvän kauppatavan vastaisilla käytännöillä kielteisiä vaikutuksia erityisesti yrityksenne investointi- ja innovaatiovalmiuksiin? Esittäkää konkreettisia esimerkkejä ja arvioikaa mahdollisten vaikutusten laajuutta*

²⁴ Ks. *The functioning of the food supply chain and its effect on food prices in the European Union, European Economy, Occasional Papers -sarjan julkaisu 47, toukokuu 2009.*

- 9) Vaikuttavatko hyvän kauppatavan vastaiset käytännöt kuluttajiin (esim. vaikuttamalla hintoihin, tuotevalikoimaan tai innovaatiotoimintaan)? Esittäköö konkreettisia esimerkkejä ja arvioikaa mahdollisten vaikutusten laajuutta
- 10) Vaikuttavatko hyvän kauppatavan vastaiset käytännöt rajatylittävään kauppaan EU:ssa? Aiheuttavatko hyvän kauppatavan vastaiset käytännöt sisämarkkinoiden pirstoutumista? Jos aiheuttavat, kuvailkaa, kuinka laajasti hyvän kauppatavan vastaiset käytännöt vaikuttavat yrityksenne kykyyn käydä rajatylittävää kauppaa.

3. HYVÄN KAUPPATAVAN VASTAISIA KÄYTÄNTÖJÄ KOSKEVA LAINSÄÄDÄNTÖ

3.1. Kansallisen tason lainsäädännön hajanaisuus

Viranomaiset ovat alkaneet nähdä toimittajien ja ostajien välisissä suhteissa noudatettavat hyvän kauppatavan vastaiset käytännöt vuosien mittaan yhä enenevässä määrin tärkeänä poliittisena kysymyksenä. Tämän vuoksi monet jäsenvaltiot ovat puuttuneet hyvän kauppatavan vastaisiin käytäntöihin, mutta niiden toteuttamisessa toimissa on eroja. Tämä on aiheuttanut sen, että hyvän kauppatavan vastaisia käytäntöjä vastaan tarjotun suojan tasossa, luonteessa ja oikeudellisessa muodossa on erittäin suurta vaihtelua.

Lähtökohtana on usein käytetty kansallisten kilpailuviranomaisten laatimaa arviointia kilpailusta vähittäiskaupan alalla sekä vähittäiskauppioiden ja toimittajien välisessä suhteessa noudatettavien kaupallisten menettelyiden asemasta.²⁵

Kilpailulainsäädännön ja hyvän kauppatavan vastaisia käytäntöjä koskevien säädösten välinen suhde

On tarpeen erottaa toisistaan kilpailulainsäädäntö ja hyvän kauppatavan vastaisten käytäntöjen torjuntaan tähtäävät säädökset. Hyvän kauppatavan vastaisia käytäntöjä koskevien sääntöjen ensisijainen tavoite on eri kuin kilpailulainsäädännön, sillä niillä säännellään yritysten välisiä sopimussuhteita määräämällä ehdoista, joilla toimittajien on esimerkiksi tehtävä tarjouksia jakelijoille, riippumatta markkinoilla ilmenevistä todellisista tai oletetuista kilpailuvaikutuksista. Tämä koskee erityisesti lainsäädäntöä, jolla yrityksiä kielletään

²⁵ Ks. muun muassa Portugalin kilpailuviranomaisen (Autoridade da Concorrência) raportti suurten vähittäiskaupan alan konsernien ja niiden toimittajien välisistä kauppasuhteista, lokakuu 2010; Yhdistyneen kuningaskunnan kilpailuviranomaisen (Competition Commission) markkinatutkimus päivittäistavaratarjonnasta Yhdistyneen kuningaskunnan markkinoilla (*The supply of groceries in the UK market investigation*), 30. huhtikuuta 2008; Ruotsin kilpailuviranomaisen (Konkurrensverket) raportti maataloustuotteista (*Mat och marknad – från bonde till bord*), huhtikuu 2011; Espanjan kilpailuviranomaisen (Comisión Nacional de la Competencia) raportit autokaupan alan hyvistä käytänteistä (*Informe sobre el código de buenas prácticas de distribución del automóvil*) ja jakelusopimuksia koskevasta lakiesityksestä (*Informe sobre el anteproyecto de ley de contratos de distribución*); sekä Suomen kilpailuviraston päivittäistavaraoppausta koskeva selvitys. Alaviitteessä 8 mainitussa kilpailuviranomaisten verkoston raportissa viitataan myös muihin tutkimuksiin.

asettamasta kauppakumppaneilleen tai saamasta niiltä tai yrittämästä saada niiltä ehtoja, jotka ovat perusteettomia, suhteettomia tai vastikkeettomia.²⁶

Tietyt hyvän kauppatavan vastaiset käytännöt yritysten välisessä elintarvikkeiden ja non-food-tuotteiden toimitusketjussa saattavat kuulua kilpailulainsäädännön soveltamisalaan. Se ei kuitenkaan kattaisi kaikkia tällaisia käytäntöjä, koska sen tavoitteena on suojata kilpailua markkinoilla ja sitä sovelletaan tyypillisesti markkinavoimatilanteissa.²⁷ Muutamilla jäsenvaltioilla on voimassa yksipuolisia toimia koskevia kilpailusääntöjä, joissa esimerkiksi kielletään tai säädetään rangaistaviksi väärinkäytökset taloudellisesti riippuvaisia yrityksiä kohtaan ja/tai suuremman neuvotteluvoiman väärinkäyttö.

Euroopan kilpailuviranomaisten verkosto, joka koostuu kansallisista kilpailuviranomaisista ja Euroopan komissiosta, antoi jokin aikaa sitten raportin, jossa todettiin, että *tietyt kauppatavat, joita monet sidosryhmät pitävät hyvän kauppatavan vastaisina, eivät kuulu kilpailusääntöjen soveltamisalaan EU:n tasolla eivätkä useimmissa jäsenvaltioissa.*²⁸

Siviili- ja kauppaoikeus sekä hyvän kauppatavan vastaiset käytännöt

Siltä osin kuin on kyse hyvän kauppatavan mukaisten käytäntöjen noudattamisesta yksittäisissä liikesuhteissa siviili- ja/tai kauppaoikeuden peruseriaatteet saattavat tarjota jonkintasoisen suojan hyvän kauppatavan vastaisia käytäntöjä vastaan. Useimmissa jäsenvaltioissa sovelletaan yleistä tasapuolisuusveloitteen käsitettä. Se koskee yleensä sellaisia käsitteitä kuin hyvän tavan vastaiset toimet ja vilpittömän mielen, hyvien tapojen, tasapuolisuuden tai lojaliteetin periaatteiden mukaiset suoritukset/neuvottelut. Näiden periaatteiden noudattamatta jättäminen aiheuttaa tyypillisesti sopimusten muuttumisen mitättömiksi tai täytäntöönpanokelvottomiksi tuomioistuimissa.

Hyvän kauppatavan vastaisia käytäntöjä koskevat erityiset kansalliset välineet

Eräät jäsenvaltiot ovat ulottaneet siviilioikeuden mukaisen suojelun yhä yleistuviin hyvän kauppatavan vastaisiin käytäntöihin.²⁹ Tähän tarkoitukseen on käytetty monenlaisia kansallisia välineitä. Kun eräät jäsenvaltiot ovat katsoneet parhaaksi vaihtoehdoksi asiaa koskevan erityislainsäädännön³⁰, toiset jäsenvaltiot ovat ottaneet käyttöön menettelysääntöjä tai edistäneet niiden käyttöä taikka harkitsevat niiden käyttöönottoa tai edistämistä.³¹

Jäsenvaltioiden lähestymistavoissa asianomaisten lakisäätteisten tai itsesääntelyyn perustuvien välineiden soveltamisalaan on myös olennaisia eroja. Kun joissakin jäsenvaltioissa ne tarjoavat suojan vähittäiskaupan toimitusketjussa tai tietyllä vähittäis sektorilla esiintyviä hyvän kauppatavan vastaisia käytäntöjä vastaan, toisissa jäsenvaltioissa sääntöjä sovelletaan

²⁶ Asetuksen (EY) N:o 1/2003 johdanto-osan 9 kappaleessa erotetaan nimenomaisesti toisistaan kilpailulainsäädäntö (joka sisältää 102 artiklan mukaisia sääntöjä tiukemmat yksipuolisia toimia koskevat kansalliset säännöt) ja hyvän kauppatavan vastaisia käytäntöjä koskevat säädökset.

²⁷ Ks. edellinen alaviite.

²⁸ Ks. edellä alaviitteessä 8 mainittu Euroopan kilpailuviranomaisten verkoston raportti, 26 kohta.

²⁹ Tämä on tapahtunut joko siviilioikeuden puitteissa, esimerkiksi hyväksymällä erityisiä kauppaoikeuden säännöksiä (esim. Ranska), tai hallinto-oikeuden nojalla.

³⁰ Esim. Ranska, Belgia, Italia ja Espanja.

³¹ Esim. Alankomaat, Portugali, Slovenia ja Espanja.

kautta linjan. Esimerkiksi Portugalissa³², Sloveniassa³³, Espanjassa³⁴, Belgiassa³⁵ ja Yhdistyneessä kuningaskunnassa³⁶ on voimassa menettelysääntöjä, jotka on keskitetty päivittäistavaroiden toimitusketjuun³⁷, kun taas Alankomaissa ja Irlannissa on laadittu suunnitelmia tällaisten sääntöjen antamisesta. Tšekki, Unkari ja Italia ovat sääätäneet lakeja, jotka kattavat maatalouden elintarviketuotannon alalla esiintyvät hyvän kauppatavan vastaiset käytännöt. Vastavasti moottoriajoneuvojen vähittäiskaupan alalla itsesääntely on ollut parhaaksi katsottu keino puuttua hyvän kauppatavan vastaisiin käytäntöihin. Hyvän kauppatavan vastaisia käytäntöjä koskevia Ranskan kauppaoikeuden säännöksiä sitä vastoin sovelletaan kautta linjan kaikkiin yritysten välisiin suhteisiin.

Säädösten välisistä eroista johtuvien ongelmien voidaan lisäksi odottaa lisääntyvän ajan mittaan sisämarkkinoilla sitä mukaa, kun sähköisen kaupankäynnin käyttö ja globalisaatio yleisemmin yleistyvät.

Tästä johtuva vaihtelu suojassa hyvän kauppatavan vastaisia käytäntöjä vastaan saattaa saada yritykset luopumaan toimintojen aloittamisesta lähtöjäsenvaltionsa ulkopuolella. Tilannetta pahentaa entisestään se, että kansalliseen lainsäädäntöön tehdään usein muutoksia, mikä on osoitus siitä, että hyvän kauppatavan vastaisten käytäntöjen torjuntatoimenpiteet eivät aina ole tuloksekkaita, koska niiden on seurattava uusien käytäntöjen kehittymistä. Tämän vuoksi hyvän kauppatavan vastaisista käytännöistä kärsimään joutuneet yritykset ja erityisesti pk-yritykset väittävät, että niiden on vaikeaa ja kallista pysytellä ajan tasalla lakisääteisistä oikeuksistaan eri jäsenvaltioissa.

Jäsenvaltioissa, joissa ei ole erityistä hyvän kauppatavan vastaisia käytäntöjä koskevaa kehystä, asiaa perustellaan yleensä sillä, että yleinen kilpailulainsäädäntö on riittävän tehokas väline ongelman ratkaisemiseksi (Tšekki), taikka sillä, että ne ovat tietyssä määrin haluttomia puuttumaan osapuolten sopimusvapauteen (Yhdistynyt kuningaskunta), erityisesti silloin, kun kilpailusääntöjä ei ole rikottu.³⁸ Toisinaan vedotaan myös yleisemmin hyvän kauppatavan vastaisia käytäntöjä koskevan lainsäädännön tehokkuuteen ja tarpeellisuuteen sekä sen potentiaaliin vaikutuksiin, myös hintoihin.

³² Jakelijoiden järjestön (Association of Distributors) ja teollisuuskonferenssin (Conference of Industry) laatimat hyvän liiketoiminnan käytäntösäännöt (1997).

³³ Hyvän liiketoiminnan käytäntösäännöt.

³⁴ Moottoriajoneuvojen jakelualan hyvää kauppatapaa koskevat säännöt, jotka ANFAC, ANIACAM, FACONAUTO ja GANVAM allekirjoittivat 10. kesäkuuta 2011, 1. elokuuta 2007 tehty sopimus FIAB:n ja ASEDASin välillä hallinnoinnin parantamiseksi arvoketjussa ja yritysten välisen yhteistyön edistämiseksi annetusta hyvää kauppatapaa koskevasta suosituksesta sekä 29. heinäkuuta 2011 tehty sopimus Katalonian elintarvikeketjun kaupallisista menettelysäännöistä.

³⁵ Maatalouden elintarvikeketjussa toimivien toimittajien ja ostajien välisiä tasapuolisia suhteita koskevat menettelysäännöt, 20. toukokuuta 2010.

³⁶ Päivittäistavaratoimituksia koskevat käytäntösäännöt (*Groceries Supply Code of Practices*, GSCOP).

³⁷ Kilpailuviranomaisten verkoston raportti *Competition law enforcement and market monitoring activities by European competition authorities in the food sector*, toukokuu 2012, s. 118.

³⁸ Ks. kansainvälisen kilpailuviranomaisverkon Kioton vuosikonferenssia varten laatima erityisohjelma. Suuremman neuvotteluvoiman väärikäyttöä koskeva raportti vuodelta 2008.

3.2. EU:n tasolla tarjottava suoja hyvän kauppatavan vastaisia käytäntöjä vastaan

Vaikka kysymys hyvän kauppatavan vastaisista käytännöistä on otettu esille monien viimeaikaisten aloitteiden yhteydessä³⁹, EU:ssa ei ole toistaiseksi erityistä sääntelykehystä, jota sovellettaisiin hyvän kauppatavan vastaisiin käytäntöihin yritysten välisessä elintarvikkeiden ja non-food-tuotteiden toimitusketjussa.

EU:n kilpailulainsäädännön tavoitteena on edistää sisämarkkinoiden rakentamista ja ylläpitoa sekä parantaa kuluttajien hyvinvointia.⁴⁰ Sillä pyritään luomaan olosuhteet, joissa markkinat voivat toimia asianmukaisesti. Se ei sinänsä koske yksittäisten liikesuhteiden tasapuolisuutta, jolleivät ne pidä sisällään markkinavoimasta johtuvia markkinoiden toimintahäiriöitä. Tästä seuraa, että EU:n kilpailulainsäädäntöä voitaisiin soveltaa joihinkin muttei kaikkiin hyvän kauppatavan vastaisiin käytäntöihin.

Hyvän kauppatavan vastaisiin käytäntöihin kauppasuhteissa pyritään puuttumaan myös muilla monialaisilla EU:n välineillä. Sopimattomista kaupallisista menettelyistä annettu direktiivi⁴¹ kattaa vain elinkeinonharjoittajien ja kuluttajien väliset näkökohdat tässä ongelmassa, mutta siinä tunnustetaan mahdollinen tarve ottaa käyttöön erityinen elinkeinonharjoittajien välinen väline.⁴² Kyseisellä lainsäädännöllä yhdenmukaistetaan kaikilta osin kuluttajansuoja ennen liiketapahtumia, niiden aikana ja niiden jälkeen sellaisia käytäntöjä vastaan, jotka ovat vastoin huolellista ammatinharjoittamista koskevia vaatimuksia ja voivat vaikuttaa kuluttajien taloudelliseen käyttäytymiseen. Jäsenvaltiot voivat vapaasti ulottaa kyseiset säännöt yritysten välisiin käytäntöihin, kuten jotkin jäsenvaltiot ovat jo tehneet. Direktiivillä ei rajoiteta sopimusoikeutta eikä erityisesti sopimuksen pätevyyttä, tekemistä tai vaikutusta koskevia sääntöjä. Markkinoinnin alalla harhaanjohtavasta ja vertailevasta mainonnasta annetussa direktiivissä⁴³ säädetään jo koko Euroopassa voimassa olevista vähimmäissuojaa koskevista säännöistä ja kaupan alan toimijoiden – sekä asiakkaiden että kilpailijoiden – suojelemisesta harhaanjohtavalta mainonnalta. Komissio esitteli äskettäin tulevia toimia yritysten välisten harhaanjohtavien markkinointikäytäntöjen alalla.⁴⁴ Näihin toimiin sisältyy niiden täytäntöönpanosääntöjen ja aineellisten sääntöjen lujittaminen, joilla yrityksiä suojellaan harhaanjohtavilta käytännöiltä Euroopassa Komissio aikoo muun muassa esittää harhaanjohtavasta ja vertailevasta mainonnasta annetun direktiivin tarkistamista koskevan lainsäädäntöehdotuksen.

³⁹ *Toimivampi elintarvikeketju Eurooppaan*, KOM(2009) 591, 28.10.2009; *2000-luvun Euroopan yhtenäismarkkinat*, KOM(2007) 725, 20.11.2007, *Kaupan ja jakelun markkinaseuranta* (ks. alaviite 11) ja *Sisämarkkinoiden toimenpidepaketti* (ks. alaviite 13).

⁴⁰ Ks. Kilpailupolitiikkaa koskeva kertomus 2010, KOM(2011) 328 lopullinen, 9 kohta.

⁴¹ Direktiivi 2005/29/EY sopimattomista elinkeinonharjoittajien ja kuluttajien välisistä kaupallisista menettelyistä sisämarkkinoilla.

⁴² Ks. edellinen alaviite, johdanto-osan 8 kappale, jonka mukaan direktiivillä ”suojellaan nimenomaisesti kuluttajien taloudellisia etuja elinkeinonharjoittajien sopimattomilta kaupallisilta menettelyiltä. [...] on olemassa muita kaupallisia menettelyjä, jotka eivät aiheuta haittaa kuluttajille, mutta voivat vahingoittaa kilpailijoita ja liikeasiakkaita. Komission olisi huolellisesti tarkasteltava, tarvitaanko epäterveen kilpailun alalla tämän direktiivin soveltamisalaa pidemmälle meneviä yhteisön toimia, ja tehtävä tarvittaessa säädösehdotus, joka kattaa nämä epäterveen kilpailun muut näkökohdat.”

⁴³ Harhaanjohtavasta ja vertailevasta mainonnasta 12 päivänä joulukuuta 2006 annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2006/114/EY.

⁴⁴ Yritysten suojaaminen harhaanjohtavilta markkinointikäytännöiltä ja direktiivin tehokas täytäntöönpano – Harhaanjohtavasta ja vertailevasta mainonnasta annetun direktiivin 2006/114/EY tarkistaminen, KOM(2012) 702 lopullinen.

Maksuviivästyksiä koskeva direktiivi⁴⁵ kattaa lisäksi erityisesti maksuehdot. Sopimusvelvoitteisiin sovellettavasta laista annetussa asetuksessa N:o 593/2008 ja sopimukseen perustumattomiin velvoitteisiin sovellettavasta laista annetussa asetuksessa N:o 864/2007 säädetään kattavasta sääntökokonaisuudesta, jonka perusteella määritetään lainsäädäntö, jota sovelletaan hyvän kauppataivan vastaisia käytäntöjä sisältäviin riita-asioihin siltä osin kuin niihin liittyy osapuolten välisiä sopimusvelvoitteita tai sopimukseen perustumattomia velvoitteita.

Eri aloja tarkasteltaessa voidaan todeta, että maito- ja maitotuotealalla on otettu käyttöön sopimussuhteiden tasapuolisuuden periaatteet.⁴⁶ Näitä ovat muun muassa tuottajien ja jalostajien väliset pakolliset kirjalliset sopimukset ja ostajien velvollisuus tarjota tuottajille sopimuksen vähimmäiskesto. EU:n tasolla on tutkittu myös jotakin itsesääntelyyn perustuvia alakohtaisia ratkaisuja. On huomattava, että kohtuuttomia ehtoja koskevalla direktiivillä⁴⁷ suojataan kohtuuttomilta sopimusehdoilta vain kuluttajia. Kyseisen lainsäädännön mukaan sopimusehtoa, josta ei ole erikseen neuvoteltu, pidetään kohtuuttomana, jos se hyvän tavan vastaisesti aiheuttaa kuluttajan vahingoksi huomattavan epätasapainon osapuolten sopimuksesta johtuvien oikeuksien ja velvollisuuksien välille. Komissio on tehnyt yhteisen kalastuspolitiikan uudistusta koskevien lainsäädäntöehdotusten yhteydessä myös joitakin alakohtaisia aloitteita hyvän kauppataivan mukaisen kaupankäynnin edistämiseksi yritysten välisissä suhteissa kalastus- ja vesiviljelyalalla.⁴⁸

Joillakin EU:n tason säännöksillä saatetaan pystyä puuttumaan osaan hyvän kauppataivan vastaisista käytännöistä liikesuhteissa. Tämä voi kuitenkin johtaa hajanaiseen sääntökokoelmaan, jota sovelletaan riippuen kulloinkin kyseessä olevasta käytännöstä tai siitä, missä käytäntöjä noudattavalla yrityksellä on markkinavoimaa. Yritys, johon liikekumppani soveltaa hyvän kauppataivan vastaisia käytäntöjä, ei kuitenkaan yleisesti ottaen pysty saamaan yhtenäistä suojaa koko EU:ssa. Sisämarkkinoilla vallitseva lainsäädännön hajanaisuus saattaa saada yritykset luopumaan toiminnan aloittamisesta tai estää niitä aloittamasta toimintaa oman jäsenvaltionsa ulkopuolella.

Euroopan komissio ehdotti vuonna 2011 yhteistä kauppalakisääntökokoelmaa, jota voidaan soveltaa aineellisten irtainten hyödykkeiden ja digitaalisen sisällön myyntiin valtioiden rajojen yli.⁴⁹ Yhteisen eurooppalaisen kauppalaian noudattaminen on vapaaehtoista. Sopimuspuolet voivat päättää käyttää sitä, mutta niillä ei ole velvollisuutta tehdä niin. Jotta yhteistä eurooppalaista kauppalakia voitaisiin soveltaa yritysten välisissä suhteissa, vähintään yhden sopimuspuolen on oltava pk-yritys. Kyseinen laki on suunnattu erityisesti pk-yrityksille niiden suojelemiseksi yksipuolisesti asetetuilta epäsuotuisilta ehdoilta. Osa säännöistä on oletussääntöjä. Yhteisessä eurooppalaisessa kauppalaissa säädetään esimerkiksi, että jos hintaa ei ole sovittu erikseen, on maksettava hinta, joka yleensä veloitettaisiin vastaavissa olosuhteissa, ja että sopimuspuolet voivat irtisanoa toistaiseksi voimassa olevan sopimuksen vain kohtuullisen hyvissä ajoin tehdyllä ennakkoilmoituksella. Jotkin säännökset, joilla varmistetaan hyvän kauppataivan mukainen tasapaino molempien osapuolten etujen välille, ovat niin tärkeitä, että niiden noudattaminen on pakollista. Näitä ovat seuraavat:

⁴⁵ Kaupallisissa toimissa tapahtuvien maksuviivästysten torjumisesta annettu direktiivi 2011/7/EU.

⁴⁶ Maito- ja maitotuotealan sopimussuhteita koskevat asetuksen (EU) N:o 261/2012 säännökset.

⁴⁷ Direktiivi 93/13/ETY kuluttajasopimusten kohtuuttomista ehdoista.

⁴⁸ KOM(2011) 416 lopullinen, 13.7.2011.

⁴⁹ Ehdotus asetukseksi yhteisestä eurooppalaisesta kauppalaista, KOM(2011) 635.

- Osapuolten on noudatettava kunniallisen ja vilpittömän menettelyn periaatetta.
- Muut kuin yksilöllisesti neuvotellut sopimusehdot yritysten välisissä sopimuksissa katsotaan kohtuuttomiksi, jos niiden käyttö poikkeaa selvästi hyvästä liiketavasta ja on vastoin kunniallisen ja vilpittömän menettelyn periaatetta. Niihin voidaan vedota toista osapuolta vastaan vain jos toinen osapuoli oli tietoinen niistä tai jos ehdot esittänyt osapuoli oli toteuttanut kohtuulliset toimenpiteet saattaakseen ne toisen osapuolen huomioon.
- Jos yhdellä osapuolella on oikeus määrittää hinta yksipuolisesti ja se määrittää hinnan niin, että se on selvästi kohtuuton, veloitetaan hinta, joka olisi normaalisti veloitettu.
- Sopimuksesta voidaan vapautua, jos osapuolta on käytetty hyväksi, tai jos se on esimerkiksi kokematon, ja toinen osapuoli tiesi tai sen voidaan olettaa tietneen tästä ja se käytti hyväkseen ensiksi mainitun osapuolen tilannetta saavuttaakseen kohtuutonta etua. Osapuolet eivät saa lyhentää vanhentumisaikaa tosiasiallisten tai oletettujen tosiseikkojen perusteella alle yhden vuoden pituiseksi eivätkä pidentää sitä yli kymmenen vuoden pituiseksi.

Kysymykset:

- 11) *Voidaanko voimassa olevilla kansallisilla sääntely- ja itsesääntelykehyksillä puuttua riittävässä määrin hyvän kauppataivan vastaisiin käytäntöihin joissakin jäsenvaltioissa? Jos ei voida, miksei?*
- 12) *Aiheuttaako erityisten hyvän kauppataivan vastaisia käytäntöjä koskevien kansallisten sääntely- tai itsesääntelykehysten puuttuminen ongelmia lainkäyttöalueilla, joilla niitä ei ole?*
- 13) *Vaikuttavatko toimenpiteet, joilla pyritään puuttumaan hyvän kauppataivan vastaisiin käytäntöihin, vain kotimaan markkinoihin vai myös rajatylittävään kauppaan tai rajojen yli tarjottaviin palveluihin? Jos vaikutukset ulottuvat rajojen yli, kuvailkaa vaikutuksia, jotka kohdistuvat yrityksenne kykyyn käydä rajatylittävää kauppaa. Aiheuttavatko voimassa olevien kansallisten sääntely- ja itsesääntelykehysten väliset erot sisämarkkinoiden pirstoutumista?*
- 14) *Oletteko sitä mieltä, että EU:n tasolla pitäisi toteuttaa lisätoimia?*
- 15) *Jos voimassa on hyvän kauppataivan vastaisia käytäntöjä koskeva asetus, onko sillä myönteisiä vaikutuksia? Voiko hyvän kauppataivan vastaisia käytäntöjä koskevan asetuksen käyttöönottoon liittyä haittoja tai ongelmia, esimerkiksi sopimusvapauden perusteetonta rajoittamista? Perustelkaa.*

4. HYVÄN KAUPPATAVAN VASTAISIA KÄYTÄNTÖJÄ KOSKEVIEN SÄÄNTÖJEN TÄYTÄNTÖÖNPANO

4.1. Kansallisen tason täytäntöönpanojärjestelmät

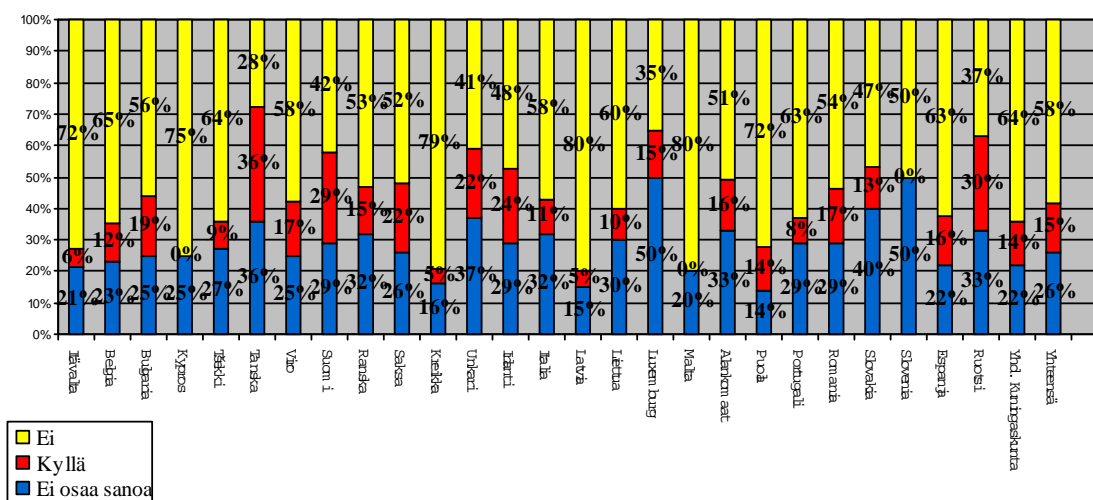
Yritysten välisessä suhteessa heikommassa asemassa olevan sopimuspuolen suojataso vaihtelee eri jäsenvaltioissa. Kansallisella tasolla käytetään monenlaisia täytäntöönpanojärjestelmiä hyvän kauppataivan vastaisten käytäntöjen torjumiseksi. Näitä ovat muun muassa oikeussuojakeinot (useimmissa jäsenvaltioissa), kilpailuviranomaisten mahdollisuus toteuttaa toimia yksipuolisia toimia koskevien kansallisten sääntöjen mukaisesti (esim. Espanjassa), hallinnollinen muutoksenhakumenettely (esim. Ranskassa) ja oikeusasiamies (esim. Yhdistyneessä kuningaskunnassa).

Valvontaviranomaisten vaikutusmahdollisuudet vaihtelevat riippuen kunkin jäsenvaltion käyttämästä täytäntöönpanovälineestä. Eräät elimet eivät pysty ottamaan vastaan nimettömiä valituksia (esim. tuomioistuimet), toiset eivät voi suojata valitusten esittäjien nimettömyyttä koko menettelyn ajan (esim. tiettyjen jäsenvaltioiden kilpailuviranomaiset) ja jotkin elimet voivat käynnistää tutkimukset vain uskottavan näytön perusteella (esim. Yhdistyneessä kuningaskunnassa välittäjä (adjudicator) päivittäistavaratoimituksia koskevien käytäntösääntöjen mukaisesti tai Ranskan talousministeriö).

Vaihtelu lähestymistavoissa, joita jäsenvaltiot ovat omaksuneet puuttuakseen hyvän kauppataivan vastaisiin käytäntöihin, voivat aiheuttaa huomattavaa sisämarkkinoiden pirstoutumista. Yritykset, erityisesti pk-yritykset, pitävät vaikeana eri jäsenvaltioissa saatavilla olevien oikeuskeinojen selvittämistä.

Jäsenvaltioiden käyttämien lähestymistapojen välisten erojen lisäksi viimeaikainen yritysten kuuleminen osoittaa, että käytössä olevat täytäntöönpanojärjestelmät katsotaan riittämättömiksi (ks. [kuvio 1](#)).

Kuvio 1: Mielenpide käytössä olevien täytäntöönpanojärjestelmien riittävydestä toimintajäsenvaltioittain (EBTP, 2012)

Eurooppalaisen yrityspaneelin (EBTP) kyselyn mukaan riittävien täytäntöönpanojärjestelmien puuttuminen heikompien osapuolten suojelemiseksi hyvän kauppatavan vastaisilta käytännöiltä estää yritysten ja kaupan kehittymistä erityisesti rajatylittävissä tilanteissa. Tämä vaikuttaa tuntuvasti pk-yrityksiin, joilla on epätodennäköisimmin käytössään resursseja, jotka ovat välttämättömiä oikeusavusta mahdollisesti aiheutuvien korkeiden kustannusten kattamiseksi. Tämä johtuu kyseisten prosessien monimutkaisuudesta ja siitä, etteivät pk-yritykset ole tietoisia siitä, kuinka ne voivat pitää kiinni oikeuksistaan saatavilla olevien oikeuskeinojen avulla.

4.2. EU:n tason täytäntöönpanojärjestelmät

Kuten edellä 3.2 jaksossa todettiin, EU:n tasolla ei toistaiseksi ole voimassa erityistä täytäntöönpanojärjestelmää hyvän kauppatavan vastaisia käytäntöjä vastaan. Käytössä on kuitenkin useita monialaisia välineitä, jotka kattavat riita-asiat yleisesti ja siten myös hyvän kauppatavan vastaisia käytäntöjä koskevat riita-asiat.⁵⁰

Yritysten välisten harhaanjohtavien markkinointikäytäntöjen osalta komissio ilmoitti vuonna 2012 direktiivin 2006/114/EY tarkistuksessa aikovansa luoda täytäntöönpanoa koskevan yhteistyömenettelyn⁵¹ rajatylittävän yhteistyön lujittamiseksi ja haitallisimpia markkinointisuunnitelmia koskevan suojan parantamiseksi

Kuten edellä mainittiin, myös elintarvikeketjun toimijoiden edustajat ovat tutkineet elintarvikeketjun toiminnan parantamista käsittelevässä korkean tason foorumissa erilaisia riitojenratkaisuvaihtoehtoja hyvän käytännön periaatteiden panemiseksi täytäntöön. Kyseinen lähestymistapa on alakohtainen, kun taas tässä vihreässä kirjassa käsitellään monialaisesti hyvän kauppatavan vastaisia käytäntöjä suhteissa, joita on muodostettu yritysten välisessä elintarvikkeiden ja non-food-tuotteiden toimitusketjussa. Komissio seuraa tällä vihreällä kirjalla käynnistetyn kuulemisen ohella elintarvikeketjulle ominaisia kehitysnäkymiä. Se alkaa lisäksi laatia vaikutustenarviointia eri toimintavaihtoehtoista löytääkseen hyvän kauppatavan mukaisen tehokkaan ratkaisun hyvän kauppatavan vastaisten käytäntöjen muodostamaan ongelmaan.

Huolimatta näistä hyvän kauppatavan vastaisiin käytäntöihin jo sovellettavista monialaisista välineistä jäljempänä 5 jaksossa mainittujen erityyppisten hyvän kauppatavan vastaisten käytäntöjen torjuminen voi edellyttää sen varmistamista, että kaikissa jäsenvaltioissa on käytössä yhteiset täytäntöönpanoperiaatteet. Tässä yhteydessä voitaisiin muun muassa

⁵⁰ Oikeusapua koskeva direktiivi 2002/8 (jolla luodaan puitteet oikeusavun saannille rajatylittävissä riita-asioissa); sovittelua koskeva direktiivi 2008/52 (jolla varmistetaan sovittelun ja oikeudenkäyntien sujuva koordinaatio); tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta siviili- ja kauppaoikeuden alalla annettu asetus N:o 44/2001 (jolla määritetään, millä tuomioistuimilla EU:ssa on tuomiovalta käsitellä tietty riita-asia, ja kuinka jossakin jäsenvaltiossa annetut tuomiot on tunnustettava ja pantava täytäntöön muissa jäsenvaltioissa; on huomattava, että tämä asetus on uudelleenlaadittu asetuksella N:o 1215/2012, jolla kumotaan välimenettely tuomioiden tunnustamisen ja täytäntöönpanon osalta); asetukset N:o 1896/2006 ja 861/2007 (joilla otetaan käyttöön riitauttamattomia ja vähäisiä saatavia koskevat yhtenäiset eurooppalaiset tuomioistuinmenettelyt) ja edellä mainitut asetukset 593/2008 ja 864/2008, joilla luodaan oikeusvarmuutta riita-asioiden ratkaisun osalta Euroopassa.

⁵¹ KOM(2012) 702 lopullinen.

kehittää asianmukainen ratkaisu edellä kuvailtuun pelotteeseen esimerkiksi myöntämällä toimivaltaisille kansallisille viranomaisille valtuudet käynnistää toimia viran puolesta ja ottaa vastaan nimettömiä valituksia. Lisäksi yhteiset täytäntöönpanoperiaatteet voisivat mahdollistaa sen, että toimivaltaisilla viranomaisilla olisi oikeus määrätä asianmukaisia seuraamuksia. Tämä voisi kattaa esimerkiksi mahdollisuuden määrätä osapuolet noudattamaan hyvän kauppatavan mukaisia käytäntöjä ja korjaamaan vahingot, määrätä sakkoja ehkäisevän vaikutuksen luomiseksi ja julkaista raportteja havainnoista. Voimassa olevissa kansallisissa säännöissä voitaisiin antaa esimerkkejä tehokkaimmista täytäntöönpanojärjestelmistä sisällytettäväksi yhteisiin täytäntöönpanoperiaatteisiin.

Kysymykset:

- 16) *Onko jäsenvaltioiden välillä olennaisia eroja hyvän kauppatavan vastaisten käytäntöjen oikeudellisessa käsittelyssä? Jos on, estävätkö erot rajatylittävää kauppaa? Esittäkää konkreettisia esimerkkejä ja arvioikaa erojen vaikutuksia mahdollisimman laajasti.*
- 17) *Jos jäsenvaltioiden välisillä eroilla on kielteisiä vaikutuksia, missä määrin ongelmaan olisi puututtava EU:n tasolla noudatettavalla yhteisellä täytäntöönpanomenettelyllä?*
- 18) *Olisiko asianomaisille täytäntöönpanoelimille myönnettävä tutkintavaltuudet, mukaan lukien oikeus käynnistää toimia viran puolesta, määrätä seuraamuksia ja ottaa vastaan nimettömiä valituksia?*

5. HYVÄN KAUPPATAVAN VASTAISTEN KÄYTÄNTÖJEN TYYPIT

Edellä kuvailtujen kyselyiden ja tutkimusten tulokset osoittavat, että hyvän kauppatavan vastaiset käytännöt koetaan yleiseksi ilmiöksi, jota esiintyy yritysten välisessä elintarvikkeiden ja non-food-tuotteiden toimitusketjussa monissa EU:n jäsenvaltioissa. Jäljempänä yksilöidään ja kuvaillaan lisäksi hyvän kauppatavan vastaisten käytäntöjen eri tyyppejä tai muita niihin liittyviä kysymyksiä. Elintarvikeketjun toiminnan parantamista käsittelevä korkean tason foorumi on laatinut periaatteita ja esittänyt esimerkkejä hyvän kauppatavan mukaisista ja sen vastaisista käytännöistä elintarvikeketjussa muodostetuissa vertikaalisissa suhteissa. Kyseisten periaatteiden ja esimerkkien sekä komission yritysten välisessä elintarvike- ja non-food-toimitusketjussa tekemän työn perusteella on yksilöity seitsemän hyvän kauppatavan vastaisten käytäntöjen tyyppiä. Jäljempänä käsitellään yksityiskohtaisemmin hyvän kauppatavan vastaisia käytäntöjä ja mahdollisia hyvän kauppatavan mukaisia käytäntöjä, joiden avulla ensin mainittuihin käytäntöihin voitaisiin puuttua.

5.1. Epäselvät sopimusehdot

Yleisimmin esiintyvä hyvän kauppatavan vastaisten käytäntöjen muoto (joka otettiin esille edellä mainituissa kyselyissä ja tutkimuksissa) johtuu epäselvistä sopimusehdoista, jotka mahdollistavat lisävelvoitteiden määräämisen heikommalle sopimuspuolelle.

Noudattaakseen hyvän kauppatavan mukaista käytäntöä sopimuspuolten olisi varmistettava, että oikeuksia, velvoitteita ja seuraamuksia koskevat sopimusmääräykset ovat selkeitä, läpinäkyviä ja yksiselitteisiä. Sopimuspuolten olisi annettava täsmällisiä ja kattavia tietoja liikesuhteistaan. Hyvän kauppatavan mukainen käytäntö voisi pitää sisällään myös seuraamusten suhteuttamisen kärsittyyn vahinkoon. Sopimuksissa olisi oltava lausekkeita, joissa ilmoitetaan olosuhteet ja edellytykset, joiden vallitessa tuotteiden tai palveluiden kustannuksia tai hintaa on sallittua muuttaa jälkikäteen.

5.2. Kirjallisten sopimusten puuttuminen

On tärkeää ottaa huomioon olosuhteet, joissa hyvän kauppatavan vastaisia käytäntöjä voi ilmetä. Hyvän kauppatavan vastaisia käytäntöjä on helpompi noudattaa, jos sopimuksia ei laadita kirjallisessa muodossa, koska sopimuspuolilla ei ole pysyvää todistetta sovitusta ehdoista.

Hyvän kauppatavan mukainen käytäntö voisi olla, että sopimuspuolet varmistaisivat sopimusten laatimisen kirjallisina, jollei se ole käytännössä mahdotonta jommallekummalle sopimuspuolelle tai molemmille niistä. Ainakin yhden sopimuspuolen olisi vahvistettava suullisten sopimusten sisältö kirjallisessa muodossa sopimuksenteon jälkeen.

5.3. Sopimukseen tehtävät takautuvat muutokset

Vaikka takautuvat muutokset, kuten vähennykset, jotka tehdään laskutetusta summasta myynninedistämismaksujen kattamiseksi, myytyihin määriin perustuvat yksipuoliset alennukset, valikoimaan ottamista koskevat maksut jne., voivat näyttää ensi näkemältä oikeutetuilta, ne saattavat olla hyvän kauppatavan vastaisia, jos niistä ei ole sovittu etukäteen riittävän täsmällisesti.

Hyvän kauppatavan mukainen käytäntö voisi olla, että sopimusehtojen olisi oltava hyvän kauppatavan mukaisia molempien sopimuspuolten kannalta. Kaikissa sopimuksissa olisi ilmoitettava täsmällisesti olosuhteet ja yksityiskohtaiset säännöt, joiden vallitessa sopimuspuolet voivat muuttaa yhdessä sopimusehtoja, kun se on ajankohtaista ja kun ne voivat tehdä tietoon perustuvan päätöksen. Lisäksi olisi ilmoitettava menettely, jota noudatetaan korvausten suorittamiseksi kustannuksista, joita aiheutuu jommankumman sopimuspuolen aloitteesta sopimukseen tehdystä muutoksesta.

5.4. Hyvän kauppatavan vastainen kaupallisen riskin siirto

Jotkin käytännöt olisi tutkittava riippumatta siitä, onko niistä sovittu etukäteen vai ei.

Hyvä esimerkki tällaisista käytännöistä on riskin siirtäminen toiselle osapuolelle esimerkiksi asettamalla toimittaja täyteen vastuuseen varastetuista tavaroista (hukkamaksut), vaikka vähittäiskauppiaille on yleensä parhaat valmiudet valvoa tavaroiden varkauksia tai katoamisia tiloissaan. Vähittäiskauppiaan kannustin toteuttaa asianmukaisia ennaltaehkäiseviä toimenpiteitä heikkenee kuitenkin olennaisesti sen jälkeen, kun varkausriski on siirretty toimittajalle. Tähän ryhmään kuuluvia muita käytäntöjä ovat toisen osapuolen oman liiketoiminnan rahoittaminen (kuten vaatimus investoimisesta uusiin myyntipisteisiin), velvollisuudet maksaa korvauksia kauppakumppanille aiheutuneista tappioista tai pitkät maksuviiveet.

Toinen huomionarvoinen esimerkki hyvän kauppataivan vastaisista käytännöistä on nk. ostokatteiden (*reverse margin*) väärinkäyttö. Tämä käytäntö kuuluu monien nykyaikaisten vähittäiskauppioiden liiketoimintamalleihin. Se koostuu tavarahankintojen kytkemisestä joihinkin lisäpalveluihin, joita vähittäiskauppiat tarjoavat toimittajille maksua vastaan (esim. myyninedistämis- ja kuljetusmaksut, hyllytilan käyttöön liittyvät palvelut jne.). Tällaiset käytännöt ovat useimmiten oikeutettuja. Ne voivat kuitenkin olla joissakin tilanteissa kohtuuttomia ja hyvän kauppataivan vastaisia. Eräillä lainkäyttöalueilla (esim. Ranskassa) tuomioistuimet katsovat, että maksut, jotka koskevat tuotteiden ottamista valikoimiin, olisi katsottava oikeutetuiksi vain, jos ne ovat sidoksissa todellisiin palveluihin ja oikeasuhteisia ja jos niistä veloitetaan läpinäkyvällä tavalla.

Hyvän kauppataivan mukainen käytäntö voisi olla, että sopimuspuolet sopivat kunkin toimijan ottavan vastuun omista riskeistään eivätkä yritä siirtää riskejään muille sopimuspuolille. Sopimuspuolten olisi sovittava ehdoista, joita sovelletaan niiden osallistumiseen toisen sopimuspuolen omistus- ja/tai myyninedistämis toimintaan. Oikeutetuista palveluista veloitettavien maksujen olisi vastattava niiden arvoa. Hyvän kauppataivan mukainen käytäntö voisi kattaa myös sen, että kun sopimuspuolet sopivat keskenään valikoimaan ottamisesta veloitettavista maksuista, maksut olisi suhteutettava siitä aiheutuvaan riskiin. Sopimuspuolten ei pitäisi koskaan pyytää maksua palveluista, joita ei ole tarjottu, tai tavaroista, joita ei ole toimitettu, eivätkä ne saisi koskaan pyytää maksuja, jotka eivät mitään ilmeisimmin vastaa tarjotun palvelun arvoa tai kustannuksia.

5.5. Tietojen käyttö hyvän kauppataivan vastaisesti

Tietojen käyttö hyvän kauppataivan vastaisesti voi liittyä useampaan hyvän kauppataivan vastaiseen käytäntöön. Vaikka osapuoli voi täysin oikeutetusti pyytää joitakin tietoja tarjotuista tuotteista, saatuja yksityiskohtaisia tietoja ei pitäisi käyttää esimerkiksi oman kilpailevan tuotteen kehittämiseen, jolloin heikompi osapuoli menettäisi innovaatiotoimintansa tuottaman hyödyn. Komissio on julkaissut tutkimuksen⁵² liiketoimintaa koskevien luottamuksellisten tietojen ja liikesalaisuuksien käyttöön ja väärinkäyttöön ja niitä koskeviin riita-asioihin liittyvistä taloudellisista ja oikeudellisista näkökohdista. Tähän ryhmään kuuluvia muita käytäntöjä ovat kieltäytyminen allekirjoittamasta salassapitosopimuksia tai luottamuksellisuuden rikkominen.

Hyvän kauppataivan mukainen käytäntö voisi olla vaatimus, jonka mukaan sopimuspuolen on käytettävä liikesuhteen aikana saamia tietoja hyvän kauppataivan mukaisesti (erityisesti tilanteissa, joissa liikekumppanit ovat myös osittain toistensa kilpailijoita). Lisäksi kunkin sopimuspuolen olisi huolehdittava kohtuullisessa määrin siitä, että muille sopimuspuolille toimitetut tiedot pitävät paikkansa eivätkä ole harhaanjohtavia.

5.6. Liikesuhteen päättäminen hyvän kauppataivan vastaisesti

Liikesuhteen äkillinen ja perusteeton päättäminen tai sen päättäminen ilman kohtuullisen hyvissä ajoin tehtyä ennakoilmoitusta kuuluu myös merkittäviin hyvän kauppataivan vastaisiin käytäntöihin. Vaikka liikesuhteen päättäminen on osa liike-elämää, sitä ei saisi

⁵²

Ks. http://ec.europa.eu/internal_market/iprenforcement/trade_secrets/index_en.htm#maincontentSec1.

käyttää sopimuspuolen kiusaamiseen kieltäytymällä esittämästä perusteluita liikesuhteen päättämispäätökselle tai ilman kohtuullisen hyvissä ajoin tehtyä ennakoilmoitusta.

Hyvän kauppataivan mukainen käytäntö voisi olla, että sopimuspuolten olisi varmistettava sopimusten päättäminen hyvän kauppataivan mukaisesti. Sopimukset olisi päätettävä niihin sovellettavan lainsäädännön mukaisesti ja ilmoittamalla päättämisestä kohtuullisen hyvissä ajoin kohteena olevalle sopimuspuolelle, jotta se voi kattaa investointikustannuksensa.

5.7. Alueelliset toimitusrajoitukset

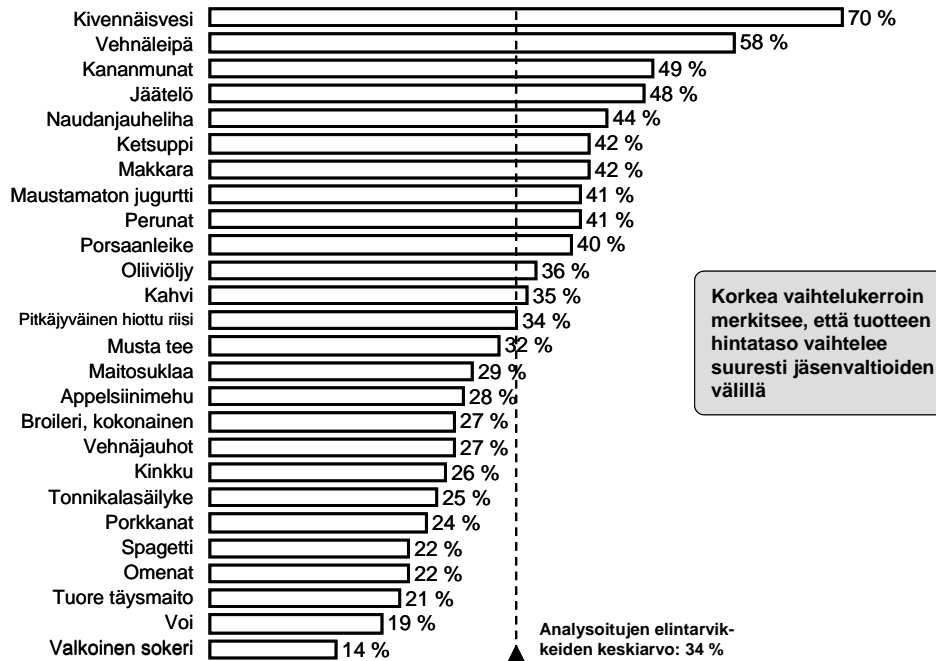
Joidenkin monikansallisten toimittajien asettamat alueelliset toimitusrajoitukset saattavat estää vähittäiskauppiaita hankkimasta identtisiä tavaroita sijainniltaan keskeisestä toisesta valtiosta ja jakelemasta niitä muihin jäsenvaltioihin.⁵³ Kun suuret merkkituotteiden valmistajat valvovat tehokkaasti logistiikkaa tai tukkukauppaa, niillä ei välttämättä ole välitöntä intressiä hintojen alentamiseen vaan ne yrittävä neuvotella sopimukset kansallisella tasolla pitääkseen yllä hintaeroja. Vähittäiskauppiat puolestaan pyrkivät tekemään hankintoja tukkumyymälöistä tai toimittajien tytäryhtiöiltä mahdollisimman alhaisin kustannuksin. Ne pyrkivät kohdistamaan valmistajiin painetta tekemällä sopimuksia suoraan kilpailevien toimittajien kanssa tarjotakseen omia merkkituotteitaan. Pienissä jäsenvaltioissa toimivat vähittäiskauppiat ovat kertoneet, että kun ne yrittävät tehdä hankintoja ei-kotimaisilta tukkukauppailta tai jopa suoraan kilpailukykyisemmillä ja houkuttelevammin hinnoitelluilla lähimarkkinoilla toimivilta toimittajilta, ne ohjataan edelleen tytäryhtiölle, joka on vastuussa kyseisistä maantieteellisistä markkinoista, tai kansallisille tukkukauppiaille, jotka ovat tehneet alueellisia sopimuksia toimittajien kanssa. Tällaiset rajoitukset mahdollistavat markkinoiden lohkomisen ja voivat aiheuttaa maiden välillä merkittäviä eroja tukkuhinnoissa.

Komissio analysoi vuonna 2009 antamassaan tiedonannossa *Toimivampi elintarvikeketju Eurooppaan*⁵⁴ valikoitujen tuotteiden hintahajontaa jäsenvaltioissa.

⁵³ On huomattava, että alueelliset toimitusrajoitukset määritellään tässä yhteydessä toimittajille asetettavaksi kielloksi myydä tavaroita jälleenmyyjille, jotka itse pyrkivät tekemään hankintoja toimittajalta. Tilannetta ei katsota alueelliseksi toimitusrajoitukseksi, kun esimerkiksi jakelijaa, jolle on annettu yksinoikeus toimituksiin tietyllä maantieteellisellä alueella, suojellaan muiden jakelijoiden aktiiviselta myynniltä kyseiselle alueelle.

⁵⁴ KOM(2009) 591 lopullinen.

Tiettyjen elintarvikkeiden hintavaihtelukerroin jäsenvaltioissa; kesäkuu 2008

Korkea vaihtelukerroin merkitsee, että tuotteen hintataso vaihtelee suuresti jäsenvaltioiden välillä

Lähde: Kokeellinen hintatietokokoelma – ks. eurooppalainen elintarvikkeiden hintojen seurantaväline

Esimerkiksi Irlannin parlamentin valiokunnan kokouksessa helmikuussa 2009 annettujen tietojen mukaan Irlannissa ja Yhdistyneessä kuningaskunnassa myytävien tuotteiden hintaero voi olla jopa 130 prosenttia, koska irlantilaiset vähittäiskauppiat joutuvat tekemään hankintoja Irlantiin sovellettavan hinnaston perusteella. Vaikka sellaiset tekijät kuin palkat ja sosiaaliturvamaksut, energiakustannukset, verot ja logistiikka voivat olla osasyynä markkinoiden välisiin eroihin saman merkkituotteen kuluttajahinnoissa, myös alueelliset toimitusrajoitukset saattavat vaikuttaa haitallisesti kuluttajahintoihin. Belgiassa järjestettiin vuonna 2012 vastaavanlainen tutkimus⁵⁵.

Jos rajatylittävälle hankintojen tekemiselle asetettuja rajoituksia ei voida perustella objektiivisilla tehokkuussyillä (kuten logistiikalla), ne johtavat todennäköisesti ostajan sijoittautumismaahan perustuvaan hintasyrjintään. Korkeammat hinnat ja kapeampi tuotevalikoima vaikuttavat kielteisesti kuluttajiin, jotka eivät myöskään hyödy edullisemmista hinnoista ja sisämarkkinoiden sujuvasta toiminnasta. Toimittajien esittämät tekniset syyt, kuten pakkausmerkinnät, saattavat olla päteviä tietyissä tapauksissa mutteivät yleensä koske keskenään identtisiä tavaroita.

5.8. Hyvän kauppataivan vastaisten käytäntöjen yhteiset piirteet

Kustannusten siirto ja yritystoimintaan liittyvän riskin siirto sopimussuhteen heikommalle osapuolelle muodostavat yhteisen nimittäjän useimmille edellä mainituille hyvän kauppataivan vastaisille käytännöille. Kohtuuttoman suuri paine, kyvyttömyys laatia asianmukaisia liiketoimintasuunnitelmia ja epämääräiset tiedot sopimuksen todellisesta sisällöstä haittavat optimaalista päätöksentekoa ja pienentävät katteita, mikä saattaa heikentää yritysten investointi- ja innovointivalmiutta.

⁵⁵ SPF Economie, *Etude sur les niveaux de prix dans les supermarchés*, helmikuu 2012.

Kysymykset:

- 19) *Sisältääkö edellä oleva luettelo tärkeimmät hyvän kauppatavan vastaiset käytännöt? Onko olemassa muuntotyyppejä hyvän kauppatavan vastaisia käytäntöjä?*
- 20) *Voisiko luettelon laatiminen kielletyistä hyvän kauppatavan vastaisista käytännöistä olla tehokas ratkaisu tähän ongelmaan? Olisiko tällainen luettelo päivitettävä säännöllisin väliajoin? Onko saatavilla mahdollisia vaihtoehtoisia ratkaisuja?*
- 21) *Ilmoittakaa kunkin edellä mainitun hyvän kauppatavan vastaisen käytännön ja mahdollisten hyvän kauppatavan mukaisten käytäntöjen osalta,*
a) oletteko samaa mieltä komission arvioinnista? Antakaa tarvittaessa lisätietoja.
b) esiintyykö kyseistä hyvän kauppatavan vastaista käytäntöä alalla, jolla toimitte?
c) voitaisiinko vastaavaa hyvän kauppatavan mukaista käytäntöä soveltaa kautta linjan eri aloilla?
d) olisiko kyseinen hyvän kauppatavan vastainen käytäntö kiellettävä kokonaan vai olisiko tilannetta arvioitava tapauskohtaisesti?
- 22) *Alueellisten toimitusrajoitusten osalta ilmoittakaa erikseen,*
a) mitkä syyt katsoisitte objektiivisiksi tehokkuussyiksi, joilla toimittaja voi perustella kieltäytymistä toimituksista tietyille asiakkaalle? Miksi?
b) Mitä etuja ja haittoja (edellä kuvailtujen) alueellisten toimitusrajoitusten kieltämisestä aiheutuisi? Millaisia käytännön vaikutuksia tällaisella kiellolla olisi siihen, kuinka yritykset luovat jakelujärjestelmänsä Euroopassa
- 23) *Olisiko edellä mainitut mahdolliset hyvän kauppatavan mukaiset käytännöt kirjattava EU:n tasolla laadittavaan kehykseen? Liittyisikö tällaiseen lähestymistapaan haittoja?*
- 24) *Jos kannatatte lisätoimien toteuttamista EU:n tasolla, olisiko siinä kyse sitovan säädöksen antamisesta? Vai ei-sitovasta säädöksestä?*

6. YLEISIÄ HUOMAUTUKSIA

Kysymys:

- 25) *Tässä vihreässä kirjassa tarkastellaan hyvän kauppatavan vastaisia käytäntöjä ja yritysten välisten suhteiden tasapuolisuutta yritysten välisessä elintarvikkeiden ja non-food-tuotteiden toimitusketjussa. Onko mielestänne tärkeitä kysymyksiä jäänyt käsittelemättä tai käsitelty liian vähän?*

7. JATKOTOIMET

Komissio on sitoutunut jatkamaan työskentelyä kaikkien asianomaisten sidosryhmien kanssa ja arvostaa niiden antamaa panosta yritysten välisen elintarvikkeiden ja muiden non-food-tuotteiden toimitusketjun toimivuuden ja tehokkuuden parantamiseen.

Kaikkia sidosryhmiä pyydetään toimittamaan komissiolle näkemyksensä edellä esitetyistä kysymyksistä. Kannanotot olisi lähetettävä **viimeistään 30. huhtikuuta 2013** sähköpostiosoitteeseen **markt-retail@ec.europa.eu**.

Vastauksissa ei tarvitse ottaa kantaa kaikkiin tässä vihreässä kirjassa esitettyihin kysymyksiin. Yksilöikää selkeästi, mihin kysymyksiin kannanottonne liittyy. Perustelkaa mahdollisuuksien mukaan, miksi kannatatte tai vastustatte kirjassa esitettyjä vaihtoehtoja ja näkökulmia.

Komissio ilmoittaa saamiensa vastausten perusteella tämän vihreän kirjan jatkotoimista viimeistään **vuoden 2013 puolivälissä**.

Kommentit julkaistaan internetissä. On tärkeää lukea tämän vihreän kirjan liitteenä oleva tietosuojaseloste, joka sisältää henkilötietojen ja vastausten käsittelyyn liittyviä tietoja.